

ОТБРАНИТЕЛНИТЕ СПОСОБНОСТИ НА МЕХАНИЗИРАНИТЕ И ТАНКОВИТЕ ФОРМИРОВАНИЯ – ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ЗНАЧИМОСТ

**Кап. Славена Желязкова-Генкова,
полк. доц. д-р Калин Градев**
Военна академия „Георги С. Раковски“

Резюме. Целите на отбранителната политика се достигат чрез изграждане и непрекъснато развитие на подходящи отбранителни способности за противодействие на съвременните предизвикателства, рискове и заплахи и достигане на отбранителни способности за ефективно участие в пълния спектър от операции, водени от НАТО и ЕС. За да се гарантира, че развитието на отбранителните способности е насочено към оперативните нужди, определени от въоръжените сили, и са в съответствие с мисиите на Въоръжените сили, е необходимо определяне важноста на всеки един от императивите/елементите на способности, както и степента, в която предложените направления за тяхното усъвършенстване. За целите на изследване на тема „Направления за усъвършенстване на способностите на механизираниите и танкови формирования при планиране и провеждане на тактически действия в отбранителна операция“ е приложен методът на експертна оценка и са представени резултатите от проучването.

Ключови думи: способности; елементи на способности; планиране; провеждане; тактически действия; усъвършенстване

Основа за разработването на настоящото изследване е необходимостта от определяне значимостта на отбранителните способности, породено от разработване на дипломна работа на тема „Направления за усъвършенстване на способностите на механизираниите и танкови формирования при планиране и провеждане на тактически действия в отбранителна операция в полосата на механизираната бригада“. Като част от постигнатите резултати за периода от 1 февруари 2023 г. до 1 март 2023 г. беше проведено изследване за извършване на експертна оценка по тематиката, както и за разкриване на направления за усъвършенстване на отбранителните способности на механизираниите и танко-

вите формирования. Проучването е проведено в структури на оперативно и на тактическо ниво от Българската армия и Военната академия „Г. С. Раковски“.

За изпълнението на мисиите и задачите на ВС и постигане нивото на амбиции се изисква изясняването на същността и адекватен профил на терминна способности. Според НАТО¹ понятието „способности“ се дефинира като „възможността да се създаде ефект чрез използване на интегриран набор от аспекти, категоризирани като: доктрини, организация, подготовка, материали, развитие на лидерството, личен състав, съоръжения и оперативна съвместимост“.²

На национално ниво, както на политическо, така и военно равнище е възприето използването на понятието „отбранителна способност“, което е дефинирано като: „Възможност за изпълнение на действие/действия за постигане на определена цел/цели или желан краен резултат при определени условия и в съответствие с приети стандарти“.

Таблица 1. Елементи на отбранителните способности съгласно националните регламентиращи документи³

Документ	Национална отбранителна стратегия	НП-01 – Доктрина на Въоръжените сили на Република България	Ръководство за планиране на отбраната, базирано на способности	Програма за развитие на отбранителните способности на Въоръжените сили на Република България 2032
Използван термин	Императивно неделими компоненти	Елементи на способностите	Императивно неделими компоненти	Елементи на способностите

Съдържание	Доктрини	1. Доктрини	1. Доктрини	Доктрини
	Организационна структура	2. Организация	2. Организационна структура	Организация
	3. Подготовка	3. Обучение	3. Подготовка	3. Подготовка
	4. Материални ресурси	4. Материални средства	4. Материални ресурси	4. Въоръжение, техника и оборудване
	5. Личен състав	5. Лидерство	5. Личен състав	5. Лидерство
	6. Командване и управление	6. Личен състав	6. Командване и управление	6. Личен състав
	7. Инфраструктура	7. Оборудване	7. Инфраструктура	7. Инфраструктура
	8. Оперативна съвместимост	8. Оперативна съвместимост	8. Оперативна съвместимост	8. Оперативна съвместимост

Сходна е дефиницията, използвана и в НП-01 – Доктрина на Въоръжените сили на Република България. И докато дефинирането на понятието „способности“ е идентично в ръководните документи, приети във Въоръжените сили, то разглеждането на императивите/елементите на способностите частично се различава. В табл. 1 са представени основни документи за Въоръжените сили на Република България и разгледаните в тях императиви/компоненти/елементи на отбранителни способности.

Разликите в дефинирането на елементите на отбранителните способности не са съществени, но могат да доведат до объркване и двусмислие. Съюзните документи разглеждат въпроса идентично с НП-01 – Доктрина на Въоръжените сили на Република България и Програма за развитие на отбранителните способности на Въоръжените сили на Република България 2032. Въз основа именно на тези документи е разработена и анкетата, като основните елементи на способности, които са обект на изследването, са: доктрини; организация; подготовка; въоръжение, техника и оборудване; лидерство; личен състав; инфраструктура и оперативна съвместимост.

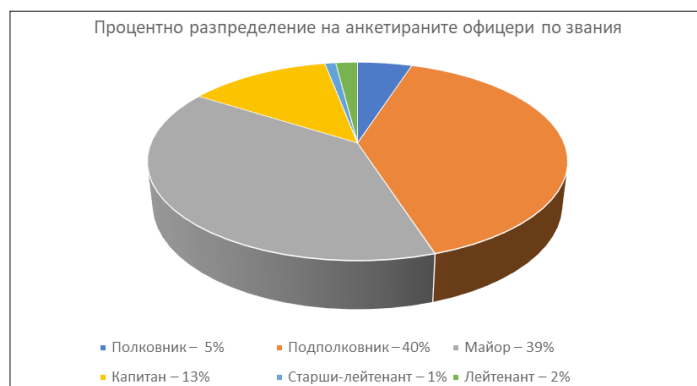
Правилният подбор на експерти се отразява положително върху ефективността на използване на самия метод и поради тази причина като експерти в областта на военното дело са привлечени офицери на оперативно, на тактическо ниво, както и обвързани със системата на висшето военно образование.

В изследването участват общо 75 офицери, от които: 19 офицери (25%) от оперативно ниво – Командване на Сухопътните войски; 13 офицери (17%) преподаватели и слушатели от катедра „Сухопътни войски“ на Военна академия „Г. С. Раковски“; общо 43 офицери (58%) от формирования на тактическо ниво – 15 от Центъра за подготовка на специалисти – Сливен, 13 от Втора тунджанска механизирана бригада – Стара Загора, и 15 от 61. стряска механизирана бригада. Процентното разпределение на офицерите по структури е представено на фиг. 1.

Фигура 1. Процентно разпределение на анкетираните офицери по структури

При подбора в качеството на показатели за наличието на експертни качества се използват званията, които имат и притежаваната образователно-квалификационна степен. На фиг. 2 е представено процентното разпределение на анкетираните офицери по звания.

Фигура 2. Процентно разпределение на анкетираните офицери по звания

Основната част от анкетираните офицери притежават образователно-квалификационна степен „Магистър“ по военно дело. Преподавателите във Военната академия, взели участие в проведената анкета, притежават научна степен „Доцент“ или „Доктор“.

Анкетата е разработена в три части, като първата част на анкетата има за цел да определи до каква степен анкетираните са запознати със същността и тематиката на провежданото изследване, и включва четири въпроса. Трите от тях изискват еднозначен отговор с „да“ или „не“, докато четвъртият – самостоятелен отговор. Резултатите от отговорите са:

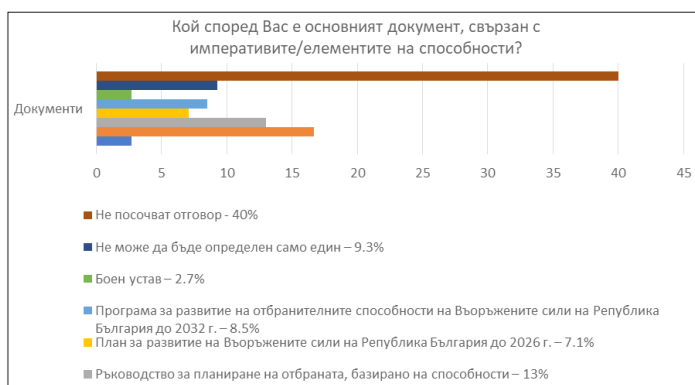
– „Запознати ли сте със същността на понятието „способности“?“ – разпределени в 94,7% с отговор „Да“ и 5,3% с „Не“;

– „Запознати ли сте със същността на понятието „императиви/елементи на способности“?“ – разпределени в 78,7% с отговор „Да“ и 21,3% с „Не“;

– „Запознати ли сте с документите, определящи императивите/елементите на способности“?“ – разпределени в 66,7% с отговор „Да“, и 33,3% с „Не“.

Отговорите на първите въпроси от анкетата показват, че офицерите, взели участие в провежданото изследване, в голямата си част са запознати с основните понятия, използвани в него. Но резултатите от отговорите на следващия въпрос показват, че различното дефиниране на термините „способности“ и „императиви/елементи на способности“ в няколко ръководни за Въоръжените сили документа, води до объркване в разбирането им.

Резултатите от отговора на отворения въпрос: „Кой според Вас е основният документ, свързан с императивите/елементите на способности?“, са твърде разнородни, а немалка част от анкетираните дори не посочват отговор, което може да се определи като предпоставка за слабо познаване на стратегическите документи. Отговорите са представени на фиг. 3.

Фигура 3. Отговори на въпроса „Кой според Вас е основният документ, свързан с императивите/елементите на способности?“

Във втората част на проведеното изследване анкетираните определят степента на важност на отделните елементи на способности, като се акцентира върху двата основни етапа (процеса) във военното дело – планиране и провеждане. Целта на тази част е определянето на нивата на значимост на елементите във всеки от етапите. Всеки от елементите се оценява от анкетираните по скалата от 1 до 5 както за етапа на планиране, така и за етапа на провеждане на отбранителните тактически действия от механизираниите и танкови формирования по представената скалата за оценяване: 1 – В ниска степен; 2 – По-скоро в ниска степен; 3 – В средна степен; 4 – По-скоро във висока степен; 5 – Във висока степен.

Резултатите от отговорите на въпросите „До каква степен са важни следните императиви/елементи на отбранителните способности в етапа на ПЛАНИРАНЕ на тактическите действия от механизираниите и танкови формирования?“ и „До каква степен са важни следните императиви/елементи на отбранителните способности в етапа на ПРОВЕЖДАНЕ на тактическите действия от механизираниите и танкови формирования?“ са представени в табл. 2.

Таблица 2. Резултати от отговор на въпрос „До каква степен са важни посочените елементи на способности на етапа на ПЛАНИРАНЕ и на етапа на ПРОВЕЖДАНЕ на тактически действия от механизираниите и танковите формирования?“

Етап на ПЛАНИРАНЕ на тактическите действия			Етап на ПРОВЕЖДАНЕ на тактическите действия		
№	Елемент на способностите	Теглови коэффици- ент	№	Елемент на способностите	Теглови коэффициент
1.	Организация	4.31	1.	Подготовка	4.53
2.	Подготовка	4.31	2.	Въоръжение, техника и оборудване	4.44
3.	Оперативна съвместимост	4.03	3.	Организация	4.40
4.	Личен състав	4.00	4.	Личен състав	4.35
5.	Доктрини	3.93	5.	Лидерство	4.33
6.	Лидерство	3.88	6.	Оперативна съвместимост	4.23
7.	Въоръжение, техника и оборудване	3.69	7.	Инфраструктура	3.72
8.	Инфраструктура	3.48	8.	Доктрини	3.31

Представените в табл. 2 резултати са обобщени за всички 75 офицери, взели участие в изследването, от които става видно, че за отделните етапи експертите определят значимостта на елементите по различен начин, което съответства на разбиранията за пряката обвързаност и важността на воденето на тактическите действия. Отчитайки различната компетентност на експертите и зависимостта от нивото на командване и управление, в табл. 3 и табл. 4 са представени резултатите за определяне степента на важност на посочените елементи на способности по нива: оперативно ниво (КСВ), структура на пряко подчинение на Министерството на отбраната (СППМО)⁴ / и тактическо ниво (61мбр, 2мбр и ЦПС).

Изследването на резултатите диференцирано е важно за определяне мястото на елементите на способности на различните нива на командване и управление в структурата на въоръжените сили при планиране и провеждане на тактически действия от механизираните и танковите формирования. Като табл. 3 обхваща етапа на планиране на тактическите действия, а табл. 4 – етапа на провеждане на тактическите действия.

Таблица 3. Резултати от отговор на въпрос „До каква степен са важни посочените елементи на способности на етапа на ПЛАНИРАНЕ на тактически действия от механизираните и танковите формирования?“ – по нива

На етапа на ПЛАНИРАНЕ на тактическите действия								
Оперативно ниво (КСВ)			Структури на пряко подчинение на МО (ВА „Г. С. Раковски“)			Тактическо ниво (61мбр, 2мбр, ЦПС)		
1.	Организация	4.47	1.	Организация	4.23	1.	Подготовка	4,35
2.	Подготовка	4.26	2.	Подготовка	4.23	2.	Организация	4,26
3.	Оперативна съвместимост	4.16	3.	Оперативна съвместимост	3.92	3.	Личен състав	4,05
4.	Личен състав	4.11	4.	Доктрини	3.77	4.	Лидерство	4,05
5.	Лидерство	4.00	5.	Личен състав	3.69	5.	Оперативна съвместимост	4,00
6.	Въоръжение, техника и оборудване	4.00	6.	Лидерство	3.15	6.	Доктрини	3.98
7.	Доктрини	3.95	7.	Въоръжение, техника и оборудване	3.08	7.	Въоръжение, техника и оборудване	3,74
8.	Инфраструктура	3.95	8.	Инфраструктура	3.00	8.	Инфраструктура	3,42

Представените резултати определят различията по отношение разбирането на важността на етапа планиране, обвързан предимно с формиранията, в които организационно има обособена шабна структура, и възможността за съвместни и съюзни действия, като основен приоритет се поставя на **организация, подготовка и оперативна съвместимост**.

Получените резултати потвърждават заложената първоначална хипотеза за значимостта на елементите на способности, отчитайки и наличието на шабни структури, които са пряко ангажирани с процеса на планиране, подготовка и организацията и провеждане на отбранителните тактически действия от механизирани и танковите формирования. Резултатите ще бъдат отчетени при търсенето на направления за усъвършенстването на елементите на способности.

Таблица 4. Резултати от отговор на въпрос „До каква степен са важни посочените елементи на способности на етапа на ПРОВЕЖДАНЕ на тактически действия от механизирани и танковите формирования?“ – по нива

На етап на ПРОВЕЖДАНЕ на тактическите действия								
Оперативно ниво (КСВ)			Структури на пряко подчинение на МО (ВА „Г. С. Раковски“)			Тактическо ниво (61мбр, 2мбр, ЦПС)		
1.	Подготовка	4.53	1.	Въоръжение, техника и оборудване	4.62	1.	Подготовка	4,53
2.	Въоръжение, техника и оборудване	4.53	2.	Подготовка	4.54	2.	Лидерство	4,49
3.	Организация	4.47	3.	Организация	4.54	3.	Личен състав	4,35
4.	Оперативна съвместимост	4.47	4.	Лидерство	4.38	4.	Въоръжение, техника и оборудване	4,35
5.	Личен състав	4.37	5.	Личен състав	4.31	5.	Организация	4,33
6.	Инфраструктура	4.00	6.	Оперативна съвместимост	4.00	6.	Оперативна съвместимост	4.19
7.	Лидерство	3.95	7.	Инфраструктура	3.31	7.	Инфраструктура	3,72
8.	Доктрини	3.42	8.	Доктрини	3.15	8.	Доктрини	3,30

От представените резултати от различните структури, в които е проведена анкетата, офицерите, участвали в изследването, определят по различен начин важността на елементите на способности за етапа провеждане, но се концентрират върху **подготовка, въоръжение, техника и оборудване и организация**.

Представените резултати ще бъдат взети под внимание при разглеждането и търсенето на възможностите за усъвършенстването на най-значимите елементи.

Следващата част на изследването съдържа въпроси, посредством които се търсят намирането и определянето на основни направления за усъвършенстване на способностите на механизираниите и танковите формирования при планиране и провеждане на отбранителни тактически действия. Анкетираниите са оценили всеки от въпросите, използвайки отново скала от 1 до 5, използвани за оценка в първата част на анкетата.

В табл. 5 са представени заложените въпроси и резултатите от отговорите със съответните теглови коефициенти за значимостта на определени характеристики на всеки от елементите на способности. Резултатите за обобщени по нива – оперативно, СППМО и тактическо ниво.

Таблица 5. Резултати от оценка на направления за усъвършенстване на отбранителните способности

№	Въпрос	Оперативно ниво	СППМО	Тактическо ниво
1.	До каква степен АРР 28 е приложимо (и се прилага) в процеса на планиране от механизираниите и танковите формирования?	3.47	2.85	2.93
2.	В каква степен считате, че е необходимо създаването на български документ, описващ процеса на планиране на тактическо ниво в Сухопътните войски?	3.89	4.92	4.42
3.	До каква степен личният състав, участващ в процеса на планиране на тактическите действия на маневрените формирования, е подготвен теоретично и практически за това?	3.26	2.54	3.28
4.	Считате ли, че личният състав, участващ в процеса на планиране, трябва да премине курсове на тази тематика?	3.63	4.15	4.23
5.	Считате ли, че процесът на планиране на всички нива в механизираниите и танковите формирования е оперативно съвместим с процесите, прилагани от останалите страни членки на НАТО?	2.95	2.85	3.28
6.	Считате ли, че е по-важно процесът на планиране да отговаря на нашата реалност, отколкото да бъде копиран от коалиционни документи с цел постигане на оперативна съвместимост?	3.37	3.77	4.12
7.	В каква степен е затруднение прилагането на документ (пример АРР 28), чийто текст е на английски език (друг език, различен от български)?	3.47	3.85	4.12
8.	До каква степен въоръжението в механизираниите и танковите формирования е морално остаряло и има нужда от замяна/модернизация?	4.26	4.00	4.58

9.	До каква степен техниката в механизираните и танковите формирования е морално остаряла и има нужда от замяна/модернизация?	4.37	4.08	4.56
10.	До каква степен оборудването в механизираните и танковите формирования е морално остаряло и има нужда от замяна/модернизация?	4.47	4.00	4.56
11.	Считате ли, че след определен период на служба от офицерите в механизираните и танковите формирования, трябва да бъдат оценявани техните лидерски качества?	3.53	3.85	4.14
12.	Считате ли, че кариерното развитие, в командно направление, на офицерите в механизираните и танковите формирования трябва да зависи от оценката на техните лидерски качества?	3.79	3.46	4.26
13.	До каква степен би повлияло положително на последващата подготовка на личния състав завишаването на критериите при първоначален прием на военнослужещи (курсанти във военните училища и войници във военните формирования)?	3.53	4.08	4.12
14.	До каква степен добрите лидерски качества на командирите оказват положително влияние върху мотивацията на личния състав?	4.32	4.38	4.47
15.	До каква степен модернизирането на механизираните и танковите формирования би оказало положително влияние върху мотивацията на личния състав?	4.47	3.92	4.42
16.	До каква степен модернизирането на механизираните и танковите формирования би оказало положително влияние върху подготовката на личния състав?	4.26	4.08	4.40
17.	До каква степен подготовката на личния състав от механизираните и танковите формирования отговаря на изискванията на съвременната среда за сигурност?	3.05	2.77	3.30
18.	Считате ли, че инфраструктурата (материална база, полигони и др.), с която разполагат механизираните и танковите формирования, отговаря на изискванията за провеждане на пълноценна подготовка?	3.42	2.69	2.74
19.	Считате ли, че има необходимост от актуализиране на документите (тактически публикации, устави и др.) на тактическо ниво?	4.00	4.62	4.23

От така получените резултати ясно се очертава, че офицерите, взели участие в проведеното изследване, определят като приоритет модернизацията на въоръжението, техниката и оборудването на механизираните и танковите формирования, като най-категорично тази необходимост е определена от офицерите, непосредствено ангажирани и отговорни за провеждането на тактическите действия, а именно от тактическо ниво.

Съвременното въоръжение, техника и оборудване са определени и като фактор, който силно би повлиял върху мотивацията на личния състав при изпълнение на поставените задачи. Друго важно направление за усъвършенстване на елемента на способности „подготовка“, съгласно получените резултати, е завишаването на критериите при приемане на военнослужещи (независимо дали става дума за войници, или за курсанти във висшите военни училища). Необходимо е да се отчете и фактът, че за да бъде подготовката пълноценна, а изпълнението на задачите – успешно, е важен един от другите елементи, а именно – лидерството. Съгласно проведената анкета ясно се разбира, че реална оценка на лидерските качества на офицерите е необходима за определяне бъдещото им развитие по командната верига или в направление на щабната дейност. Това би спомогнало за високата мотивация на личния състав, поставен под командването на тези офицери.

Не на последно място, от така представените направления за усъвършенстване на способностите следва да се обърне внимание и на развитието на нормативната база на тактическо ниво. Отчитайки резултатите от отговорите на последния въпрос, офицерите на всички нива определят като изключително важно разработването на документи на тактическо ниво. Такива са необходими както за осъществяване процеса на планиране, така и при провеждане на тактически действия.

От резултатите от проведеното изследване могат да бъдат направени множество изводи в посока формулиране направления за усъвършенстване. Но всеки резултат, независимо колко категоричен и еднозначен е той, се превръща в обикновена статистика, ако няма воля за постигане на желана положителна промяна. А представените резултати са ясен знак, че промяната е желана на всички нива.

БЕЛЕЖКИ

1. AAP-06 NATO Glossary Of Terms And Definitions
2. NATO Glossary of terms and definitions – AAP-06 – NSO, 2021.
3. Национална отбранителна стратегия – МО, София, 2016.
4. Военна академия „Г. С. Раковски“.
5. Актуализирана стратегия за национална сигурност на Република България – приета с Решение на НС от 14.03.2018 г., обн., ДВ, бр. 26 от 23.03.2018 г.
6. Национална отбранителна стратегия – МО, София, 2016.
7. НП-01 – Доктрина на Въоръжените сили на Република България – Издание А – МО, София, 2017.
8. НП-3 – Доктрина за провеждане на операции – Издание А – МО, София, 2018.
9. НП-3.2 – Доктрина за Сухопътни операции – Издание А – МО, София, 2020.
10. AJP-3 – Allied joint doctrine for the conduct of operations – Edition C, Version 1, NSO, 2019.

11. AJP-3.2 – Allied joint doctrine for land operations – Edition B, Version 1, NSO, 2022.
12. Allied land tactics – Edition B, Version 1, NSO, 2018.
13. NATO Glossary of terms and definitions – AAP-06 – NSO, 2021.
14. Ръководство за планиране на отбраната, базирано на способности – МО, София, 2019 г.
15. Програма за развитие на отбранителните способности на Въоръжените сили на Република България 2032 – МО, София 2021 г.

THE DEFENSIVE CAPABILITIES OF MECHANIZED AND TANK FORMATIONS – CHALLENGES AND SIGNIFICANCE

Abstract. Defense policy objectives are achieved by building and continuously developing appropriate defense capabilities to counter contemporary challenges, risks and threats and achieving defense capabilities to effectively participate in the full range of NATO and EU-led operations. To ensure that the development of defense capabilities is directed to the operational needs identified by the armed forces and is consistent with the missions of the Armed Forces, it is necessary to determine the importance of each of the imperatives/capability elements, as well as the extent to which the proposed directions for their improvement. For the purposes of research on the topic: „Directions for improving the capabilities of mechanized and tank formations in planning and conducting tactical actions in a defensive operation” the method of expert evaluation was applied and the results of the study are presented.

Keywords: capabilities; elements of capabilities; planning; conducting; tactical activities; improvement.

✉ **Cpt. Slavena Zhelyazkova-Genkova**

Command and Staff Faculty
Rakovski National Defence College
Sofia, Bulgaria

E-mail: slavena.zhelyazkova@gmail.com

✉ **Col. Dr. Kalin Gradev, Assoc. Prof.**

Land Force Chair
Command and Staff Faculty
Rakovski National Defence College
Sofia, Bulgaria

E-mail: k.gradev@rncd.bg